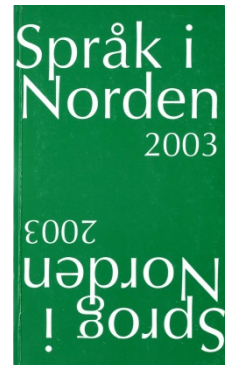

Sprog i Norden

Titel: Finlands invandrarspråk
Forfatter: Pirkko Nuolijärvi
Kilde: Sprog i Norden, 2003, s. 41-50
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/sin/issue/archive>

© Nordisk språkråd

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af Sprog i Norden (1970-2004) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Finlands invandrarspråk

Pirkko Nuolijärvi

Bakgrund

Finland har blivit känt som ett tvåspråkigt land, där andra språkliga minoritetsgrupper än svenskarna är rätt små. I slutet av 1900-talet förändrades i alla fall den språkliga miljön ändå också i Finland. Migrationen och den ökade immigrationen har påverkat den språkliga situationen i landet, vilket för sin del har påverkat lagstiftningen, utbildningen och den allmänna debatten om invandrarnas ställning i Finland.

I denna artikel presenteras den nuvarande demografiska situationen för invandrarspråken i Finland. Därtill väster jag i korthet uppmärksamhet vid språkliga rättigheter och vid undervisningen i olika modersmål och i finska för nya språkgrupper i Finland (närmare se t.ex. Latomaa & Nuolijärvi 2003). De konkreta lösningarna inom utbildningen är ju av stor vikt, när invandrare försöker anpassa sig i det nya hemlandet och upprätthålla sitt eget språk. Ju fler invandrare som har flyttat till landet som flyktingar eller av andra skäl, desto mera har man i den allmänna samhällsliga debatten och lagstiftningsarbetet lyft fram deras ställning och situation samt diskuterat behovet av språkkunskaper i finska och modersmålet.

Finland som invandrarland i statistiken

Tidigare var Finland inget invandrarland. I stället flyttade finländare till andra länder, i början av 1900-talet till Nordamerika och från mitten av 1900-talet särskilt till Sverige. Efter andra världskriget var immigrationspolitiken i Finland mycket restriktiv. Det finns säkert många förklaringar till den

här officiella inställningen, men en orsak var antagligen praktisk; Finland hade under den perioden tillräckligt mycket att göra för att så snabbt som möjligt hitta nya hem för de 400 000 personer som evakuerades från de till Sovjetunionen avträdna områdena till övriga delar av landet.

Som minst var antalet personer med utländskt medborgarskap i Finland i slutet av 1950-talet: år 1957 fanns det endast 4 500 utlänningar i landet. Antalet började bli större på 1960-talet. Vändpunkten var 1979, då de första vietnamesiska flyktingarna kom till Finland. Sedan dess har antalet invandare tilltagit rätt jämnt.

Det finns fortfarande mycket färre invandrare med olika modersmål i Finland än i de andra nordiska länderna. I slutet av 2002 fanns det ungefär 2 % (103 682) utländska medborgare i Finland (*Finlands invånarantal – Årsskiftet 2002–2003*). Personer födda utrikes var i början av år 2002 145 135 personer (2,8 % av befolkningen). År 1980 var det endast 39 153 människor som var födda utrikes, år 1990 var antalet 64 922. Under de senaste åren har Finland tagit emot 1 500–3 000 flyktingar per år. (*Statistisk årsbok 2002*: 116, 149.)

Det finns över 120 språk som talas av nya invandrargrupper i dagens Finland. Av tabell 1 framgår de 50 mest använda språk (enligt antalet talare) i början av 2002.

Av de över 120 språken i Finland används som förstaspråk mera än 20 språk av minst 1 000 personer (inklusive bl.a. finska, svenska och nordsamiska). År 2002 var de tio mest använda invandrarspråken (enligt antalet talare) ryska, estniska, engelska, somali, arabiska, albanska, vietnamesiska, kurdiska, tyska och kinesiska. Grannspråken ryska och estniska har kommit för att stanna bland de största språken efter finska och svenska i Finland. Somali och albanska har klättrat uppåt i statistiken på 1990-talet.

Tabell 1. Befolkning efter språk⁶ (i tabellen nämns 50 språk) i Finland
1.1.2002 (Statistisk årsbok för Finland 2002: 118–119).

Språk	Totalt	Språk	Totalt
Ryska	31 093	Portugisiska	489
Estniska	11 088	Norska	486
Engelska	7 406	Grekiska	483
Somali	6 920	Danska	410
Arabiska	5 301	Ukrainska	386
Albanska	3 993	Panjabi	369
Vietnamesiska	3 716	Urdu	351
Kurdiska	3 477	Amhariska	336
Tyska	3 453	Hebreiska	281
Kinesiska	3 241	Lingala	280
Turkiska	2 651	Tjeckiska	260
Serbokroatiska	2 288	Tamili	243
Spanska	2 179	Lettiska	220
Thai	1 710	Litauiska	203
Persiska (farsi)	1 399	Afghanska	156
Polska	1 222	Swahili	154
Ungerska	1 178	Koreanska	140
Italienska	888	Azerbajdzjanska	134
Holländska	715	Singalesiska	129
Rumänska	668	Armeniska	120
Japanska	631	Isländska	118
Tagalog	592	Akan	116
Bengali	591	Tatariska	114
Bulgariska	520	Turkmeniska	107
Hindi	502	Indonesiska	106
		Andra språk	3 885
<i>Totalt</i>			109 197

⁶ Språken nämnda i tabellen kan innebära flera språk (t.ex. kinesiska, serbokroatiska).

De största förändringarna beror på den politiska situationen i Europa och andra delar av världen. I själva verket har invandrare kommit till Finland av olika skäl. Flera har personliga skäl: de har gift sig med en finländare. Därtill finns det återflyttare, mestadels från Sverige och före detta Sovjetunionen (personer med finska rötter från Ingermanland). En särskild grupp är flyktingar och asylsökande. Från och med 1973, då de första chilenska flyktingarna kom till landet, till slutet av 2002 har Finland tagit emot 22 000 flyktingar. Därtill har flera inflyttare kommit till Finland för att studera vid universitet och andra läroanstalter. Finland har aldrig haft stora grupper av gästarbetare.

De flesta invandrarna är bosatta i huvudstadsregionen och i andra städer. Familjer som har bott i övriga trakter i Finland har gärna flyttat till de största städerna i södra Finland, där man har bekanta och släktingar. Utanför huvudstadsregionen har Åbo under de senaste åren varit populärt bland invandrare.

Språkliga rättigheter i samhället

Den nya grundlagen i Finland (GL 731/1999) trädde i kraft den 1 mars 2000. Lagen tryggar den enskildes grundläggande fri- och rättigheter. En av de viktigaste rättigheterna är att var och en har rätt till sitt eget språk och sin egen kultur.

”Alla är lika inför lagen.

Ingen får utan godtagbart skäl skärbehandlas på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person.”

Alla invandrargruppers språkliga rättigheter finns inskrivna i grundlagen (17 §):

”Samerna såsom urfolk och romerna **samt andra grupper** har rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur. Bestämmelser om samernas rätt att använda samiska hos

myndigheterna utfärdas genom lag. Rättigheterna för dem som använder teckenspråk samt dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp skall tryggas genom lag.”

Därtill finns det lagar och förordningar som tryggar språkgruppernas rättigheter när det gäller besök hos finsk- eller svenskspråkiga myndigheter i Finland. I flera lagar stadgas att en myndighet skall ordna tolkning och översättning om en person inte behärskar det språk som enligt språklagen skall användas hos myndigheten. På detta sätt försöker man trygga individernas rätt att få bra service på sitt eget språk hos myndigheterna i Finland. Det finns också många speciella stadganden som är viktiga för invandrare med olika modersmål i det vardagliga livet: tolkning skall erbjudas patienter och klienter inom social- och hälsovården. (Se närmare Nuolijärvi 2000.) Grundutbildningen behandlas närmare nedan såväl som lagen om främjande av invandrades integration (493/1999).

Språk i skolan

Hur har man uppmärksammat de nya modersmålen i det finländska skolväsendet? Det finns två saker som är viktiga: rätten att lära sig sitt eget språk och rätten att lära sig finska eller svenska som sitt andraspråk. Sedan 1987 har alla elever med annat modersmål än finska och svenska haft rätt till två timmars undervisning i sitt modersmål.

År 1994 togs de nya läroplanerna för grundskolan och gymnasiet i bruk. Sedan dess skall skolan anordna modersmålsundervisning för elever med annat modersmål än finska och svenska, och undervisning i finska och svenska som andraspråk för elever som behöver det. Alla elever kan sålunda – i princip – få undervisning i eller på sitt förstaspråk. Staten fastställer kursplanen för utbildningen, men ansvaret för undervisningen ligger på kommunerna och på skolorna.

Enligt den officiella formuleringen är målet för invandrarutbildningen numera

”att ge [elever som har ett annat modersmål än finska eller svenska] de färdigheter de behöver för att kunna fungera som jämbördiga medlemmar i det finländska samhället samt att upprätthålla deras egen kulturidentitet

att ge dem en tvåspråkighet så att de behärskar antingen finska eller svenska språket och sitt eget modersmål”.

En elev med ett annat modersmål än finska eller svenska kan i grundskolan, gymnasiet eller vuxengymnasiet studera detta språk som modersmål inom ramen för skolans normala undervisning. Undervisningen kan också organiseras på annat sätt, t.ex. med hjälp av en särskild timresurs, vilket innebär att varje grupp får undervisning två timmar per vecka. Också sexåriga elever kan ingå i grupperna.

Under de senaste tolv åren, från 1990 till 2002, har undervisningen av minoritetsspråk som modersmål i grundskolan ökat. År 2002 deltog två av tre elever från minoritetsfamiljer (11000 av ungefär 15000) i modersmålsundervisningen i hela landet. Undervisningen i annat modersmål än finska eller svenska gavs i 96 kommuner i sammanlagt över 50 språk. Därtill deltog 1 497 elever i den förberedande undervisningen, men det finns ingen information om hur många av dem som deltog i modersmålsundervisningen. Trots detta får alla barn inte undervisning i sitt eget modersmål. Situationen är ändå bättre i de stora städerna, där det är lättare att få lärare och ha större grupper (Latomaa & Nuolijärvi 2003).

Läroutbildningen av modersmålslärare i olika språk varierar mycket. Endast i de största grupperna är det möjligt att hitta utbildade lärare. Från och med 1992 har man ordnat ett utbildningsprogram för lärare. Arbetet i klassen är rätt svårt, eftersom grupperna är mycket heterogena. (Se närmare Latomaa & Nuolijärvi 2003.)

Tabell 2. Elever som deltog i undervisningen i annat modersmål än finska eller svenska; de 10 största språkgrupperna i finska skolor år 2002 (www.edu.fi [28.5.2003]) och år 1990 (Latomaa & Nuolijärvi 2002).

<i>Språk 2002</i>	<i>Elever 2002</i>	<i>Kommuner 2002</i>	<i>Språk 1990</i>	<i>Elever 1990</i>	<i>Kommuner 1990</i>
Ryska	3 345	65	Engelska	272	8
Somali	1 349	13	Vietnames.	162	15
Arabiska	817	19	Spanska	75	5
Albanska	770	25	Tyska	60	4
Vietnames.	683	16	Kinesiska	53	3
Kurdiska	631	17	Franska	38	3
Estniska	629	16	Arabiska	36	1
Engelska	408	7	Polska	29	2
Kinesiska	271	9	Ryska	27	2
Persiska	251	12	Italienska	22	1
Totalt	11 408	96	Totalt	911	22

En invandrarelev kan numera studera finska eller svenska som andraspråk i grundskolan och gymnasiet. Denna undervisning skiljer sig naturligtvis vad målen beträffar från undervisningen för de elever som studerar svenska eller finska som modersmål. Studierna i finska eller svenska begränsas emellertid aldrig till studier i själva ämnet, utan all undervisning som ges i skolan stöder denna språkundervisning. Ett sådant stöd får de flesta invandrarelevs eget förstaspråk inte under skoltiden. En förutsättning för att en elev på ett lyckat sätt skall kunna ta till sig svenska eller finska är att hon/han behärskar sitt modersmål väl. Detta kräver mycket av modersmålsundervisningen.

Den tvåspråkiga undervisningen är möjlig, dvs. undervisningen på modersmålet och finska eller svenska, men den är fortfarande ganska litet. De första tvåspråkiga klasserna grundades år 1992 i Kuopio, i östra Finland. I början av 2000-talet var det ungefär 20 skolor i huvudstadsregionen och några få på andra orter som gav undervisning på elevernas förstaspråk.

(Latomaa & Nuolijärvi 2003.) Vanligast som undervisnings-
språk har hittills varit ryska, somali, arabiska, vietnamesiska och
estniska.

Språkundervisningen för vuxna invandrare

Vuxna invandrare och flyktingar har sedan 1997 rätt att få finsk-
eller svenskundervisning. Många läroanstalter anordnar kurser i
svenska och finska för vuxna utlänningar. Man kan studera
svenska och finska vid yrkesinriktade vuxenutbildnings-
centraler, medborgarinstitut och vuxengymnasier, vid universi-
tetens och högskolornas språkcentraler samt vid sommar-
universitet. Det finns kurser på varierande nivå och av
varierande längd.

Ända till slutet av 1990-talet var vuxna immigranter inte
jämbördiga vad undervisningen i finska eller svenska beträffar.
Flyktingar men inte andra immigranter fick finsk- eller svensk-
undervisning gratis. Situationen har ändå blivit bättre. Enligt
lagen om främjande av invandrades integration samt mottagande
av asylsökande (493/1999, www.finlex.fi) utarbetar kom-
munerna ett program för integrationsfrämjande i samråd med
arbetskraftsmyndigheterna samt Folkpensionsanstalten. En
invandrare som anmäler sig som arbetslös arbetssökande eller
som ansöker om utkomststöd har rätt till en sådan integrations-
plan. I planen kan avtalas om stödande till exempel av studier i
finska eller svenska. Kurserna är i sådana fall en del av
arbetskraftutbildningen och invandraren får delta gratis.

Framtid

Den nuvarande invandrar(språks)politiken i Finland innebär tre
principer: jämlikhet, funktionell tvåspråkighet och mång-
kulturalism, enligt vilka utbildningspolitiken för invandrare
planeras och bedrivs (Matinheikki-Kokko & Pitkänen 2002). Ur
invandrar(språks) synvinkel är alla principer viktiga. Jämlikhet
innebär att invandrare har möjlighet att få utbildning för att klara
sig i samhället. Funktionell tvåspråkighet innebär att invandrare
har möjligheter att studera finska eller svenska samt bevara sitt

språk och sin egen kultur. Mångkulturalism betyder att alla finländare med olika bakgrund kan leva sida vid sida i Finland.

Hur ser framtiden ut för olika invandarspråk i Finland? Språklagstiftningen och undervisningslagarna är mestadels bra i Finland och ger skydd för invandrargruppernas språk och kultur. Det finns ändå många aktuella invandrapolitiska ämnen man diskuterar i dagens Finland.

Positivt i den nuvarande situationen är att invandarspråk får mera stöd än tidigare i grundskolan och i andra läroinrättningar. En annan positiv utveckling kan man se efter att den nya integrationslagen (1999) trädde i kraft; den ger alla invandrare, inte bara flyktingar, lika rättigheter att lära sig finska eller svenska.

Det finns fortfarande också många problem. Status för den ryskspråkiga gruppen är öppen. Gruppen vill ha en minoritetsställning och inte vara en delad grupp, som definieras enligt om de har rötter i Finland eller inte.

Den språkliga klyftan mellan föräldrar och barn som använder finska kan vara stor i invandrarfamiljer, och språkbyte förekommer redan i dag i vissa grupper.

Kommunernas och skolornas ansvar för undervisningen i grundskolan är viktigare än någonsin. Om en kommun inte känner sitt ansvar för invandarspråkundervisningen, kan det störa språkutvecklingen och de nya språkens framtid i Finland. Det finns naturligtvis dock flera utmärkta exempel på hur man har ordnat språkundervisningen och givit stöd till barn med olika modersmål.

I den allmänna debatten och hos myndigheterna diskuterar man i dag invandrarnas behov mycket. En orsak till den aktiva diskussionen är att de s.k. stora årsklasserna blir pensionerade inom tio år, och det blir brist på arbetskraft. Då är det viktigt att invandrarna kan finska eller svenska, att de är utbildade på många områden.

Den nya finländska tvåspråkigheten gäller inte bara finska- och svenskspråkiga personer utan också finländare som har ett annat modersmål än finska eller svenska. De språkliga lösningar

som kommer till när man stiftar lagar eller organiserar utbildningen och planerar detaljerna i den kan stödja varandra. Särskilt viktigt är det i dagens Finland att förstärka och inte försvaga invandrarnas tvåspråkighet. Den här förstärkningen borde egentligen vara lättare i Finland än någon annanstans. Många goda steg har tagits för att förstärka invandrarspråken och invandrarnas livssituation på 1990-talet, många bör man ännu ta för att förbättra alla språkliga gruppers liv i dagens Finland.

Litteratur

- Latoomaa, Sirkku & Nuolijärvi, Pirkko 2003. The Language Situation in Finland. I: *Current Issues in Language Planning 3: 2*. Clevedon: Multilingual Matters. 1–108.
- Matinheikki-Kokko, Kaija & Pitkänen, Pirkko 2002. Immigrant policies and the education of immigrants in Finland. I: P. Pitkänen, D. Kalekin-Fishman & G. Verma (red.) *Education and Immigration: Settlement Policies and Current Challenges*. London: Routledge Falmer. 48–73.
- Nuolijärvi, Pirkko 2000. Finska, svenska, samiska och andra språk i det tvåspråkiga Finland. I: *Språk i Norden 2000. Årskrift för Nordisk språkråd og språknemndene i Norden*. Redigerat av Birgitta Lindgren, Henrik Holmberg, Eivor Sommardahl, Ari Páll Kristinsson & Svein Nestor. Oslo: Nordisk språkråd. 96–103.
- Suomen asukasluku – Finlands invånarantal. Vuodenvaihde 2002–2003 – Årsskiftet 2002–2003*. Helsinki: Väestörekisterikeskus, Belfolkningsregistercentralen.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 2002*. Statistisk årsbok för Finland 2002. Helsinki: Tilastokeskus – Statistikcentralen.